

Київський університет імені Бориса Грінченка

Інститут людини

(назва інституту, факультету, коледжу)

Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи

(назва кафедри, циклової комісії)

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з науково-методичної та
навчальної роботи
(Олексій ЖИЛЬЦОВ)
« 01 » 2021 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Практикум із організації системи соціальної підтримки населення в ОТГ»

(повна назва навчальної дисципліни за навчальним планом)

для студентів

спеціальності 231 Соціальна робота

(шифр і назва спеціальності (тей))

освітнього рівня другий (магістерський)

(назва освітнього рівня, ОКР)

освітньої програми 231.00.01 Соціальна робота

(шифр і назва освітньої програми)

спеціалізації Соціальне адміністрування

(за наявності)

(назва спеціалізації)

Київ – 2021

Розробник:

Тетяна СПРІНА, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Інституту людини

Викладач:

Тетяна СПРІНА, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Інституту людини

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи

Протокол № 13 від 31 серпня 2021 року

Завідувач кафедри _____ (Тетяна ЛЯХ)

(підпис)

Робочу програму погоджено з гарантом освітньої програми (керівником освітньої програми 231.00.01 Соціальна робота другого (магістерського) освітнього рівня)

(назва освітньої програми)

____.____.20__ р.

Керівник освітньої програми _____ (Вадим ЛЮТИЙ)

(підпис)

Робочу програму перевірено

01.09.2021 р.

Заступник директора/декана _____ (Роман ПАВЛЮК)

(підпис)

Пролонговано:

на 20__/20__ н. р. _____ (_____), «__» 20__ р., протокол № ____

(підпис)

(ПІБ)

на 20__/20__ н. р. _____ (_____), «__» 20__ р., протокол № ____

(підпис)

(ПІБ)

на 20__/20__ н. р. _____ (_____), «__» 20__ р., протокол № ____

(підпис)

(ПІБ)

на 20__/20__ н. р. _____ (_____), «__» 20__ р., протокол № ____

(підпис)

(ПІБ)

Київський університет імені Бориса Грінченка

Інститут людини

(назва інституту, факультету, коледжу)

Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи

(назва кафедри, циклової комісії)

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-методичної та
навчальної роботи

_____ (Олексій ЖИЛЬЦОВ)

« _____ » _____ 2021 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Практикум із організації системи соціальної підтримки населення в ОТГ»

(повна назва навчальної дисципліни за навчальним планом)

для студентів

спеціальності 231 Соціальна робота

(шифр і назва спеціальності (тей))

освітнього рівня другий (магістерський)

(назва освітнього рівня, ОКР)

освітньої програми 231.00.01 Соціальна робота

(шифр і назва освітньої програми)

спеціалізації _____

(за наявності)

(назва спеціалізації)

Київ – 2021

Розробник:

Спіріна Т. П., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Інституту людини

Викладач:

Спіріна Т. П., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Інституту людини

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи

Протокол № 13 від 31 серпня 2021 року

Завідувач кафедри _____ (Тетяна ЛЯХ)

(підпис)

Робочу програму погоджено з гарантом освітньої програми (керівником освітньої програми 231.00.01 Соціальна робота другого (магістерського) освітнього рівня)

(назва освітньої програми)

____.____.20__ р.

Керівник освітньої програми _____ (Вадим ЛЮТИЙ)

(підпис)

Робочу програму перевірено

____.____.20__ р.

Заступник директора/декана _____ (Роман ПАВЛЮК)

(підпис)

Пролонговано:

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), «____» 20__ р., протокол № ____

(підпис)

(ПІБ)

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), «____» 20__ р., протокол № ____

(підпис)

(ПІБ)

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), «____» 20__ р., протокол № ____

(підпис)

(ПІБ)

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), «____» 20__ р., протокол № ____

(підпис)

(ПІБ)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	денна	заочна
Вид дисципліни	обов'язкова	
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська	
Загальний обсяг кредитів / годин	5,5 / 165	
Курс	5	
Семестр	9, 10	
Обсяг кредитів	5,5	
Обсяг годин, в тому числі:	165	
Аудиторні	44	
Модульний контроль	13	
Самостійна робота	108	
Форма семестрового контролю	залік	-

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Практикум із організації системи соціальної підтримки населення в ОТГ» є: сформувати розуміння особливостей й переваг організації системи соціальної підтримки вразливих верст населення в ОТГ через впровадження моделі інтегрованих соціальних послуг.

Завдання:

- сформувати розуміння щодо основних функцій, повноважень та відповідальності ОТГ з питань соціального захисту, організації та надання соціальних послуг, забезпечення прав дитини на рівні громади;
- визначити основні вразливі групи населення, які потребують послуг та підтримки;
- ознайомити із методикою здійснення моніторингу потреб населення у соціальних послугах;
- сформувати стратегічне бачення розвитку системи надання соціальних послуг;
- визначити ресурси громади, механізми їх інтеграції для формування моделі інтегрованих соціальних послуг;
- окреслити повноваження та відповідальність голови ОТГ як керівника органу опіки та піклування;
- визначити шляхи підвищення професійної компетентності представників соціальної сфери.

Відповідно до освітньо-професійної програми 231.00.01 Соціальна робота за другим (магістерським) рівнем вищої освіти зі спеціальності 231 Соціальна робота, дисципліна «Практикум із організації системи соціальної підтримки населення в ОТГ» забезпечує формування таких загальних та фахових компетентностей:

ЗК 9. Навички міжособистісної взаємодії;

СК 2. Здатність до виявлення соціально значимих проблем і факторів досягнення соціального благополуччя різних груп населення;

СК 5. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (експертами з інших галузей/видів економічної діяльності), налагоджувати взаємодію державних, громадських і комерційних організацій на підґрунті соціального партнерства;

СК 6. Здатність до оцінки процесу і результату професійної діяльності та якості соціальних послуг;

СК 11. Здатність виявляти професійну ідентичність та діяти згідно з цінностями соціальної роботи;

СК 17. Здатність здійснювати соціальне адміністрування та використовувати технології та організації громад.

3. Результати навчання за дисципліною

Відповідно до освітньо-професійної програми 231.00.01 Соціальна робота за другим (магістерським) рівнем вищої освіти зі спеціальності 231 Соціальна робота, дисципліна «Практикум із організації системи соціальної підтримки населення в ОТГ» забезпечує оволодіння такими *програмовими результатами навчання*:

ПРН 10. Аналізувати соціальний та індивідуальний контекст проблем особи, сім'ї, соціальної групи, громади, формулювати мету і завдання соціальної роботи, планувати втручання в складних і непередбачуваних обставинах відповідно до цінностей соціальної роботи.

ПРН 16. Розробляти соціальні проекти на високопрофесійному рівні.

4. Структура навчальної дисципліни

Тематичний план для денної форми навчання

Назва змістових модулів, тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт					
		Аудиторна:					Самостійна
		Лекції	Семінари	Практичні	Лабораторні	Індивідуальні	
<i>Модуль 1 «Громада: фактори вразливості та критерії успішності»</i>							
Тема 1. Ресурси та фактори вразливості сім'ї в громаді	8	2	2	4			
Самостійна робота 1. Громада: фактори вразливості та критерії успішності	20						20
Модульний контроль 1	2						
Разом	30	2	2	4			20
<i>Модуль 2 «Соціальна підтримка вразливих груп населення в ОТГ»</i>							

Тема 1. Вразливі групи населення: потреби та послуги	8	2	2	4			
Самостійна робота 2. Соціальна підтримка вразливих груп населення в ОТГ	20						20
Модульний контроль 2	2						
Разом	30	2	2	4			20
<i>Модуль 3 «Модель інтегрованих соціальних послуг в ОТГ: рівень людини»</i>							
Тема 1. Ведення випадку, алгоритм дій суб'єктів	8	2		6			
Самостійна робота 4. Модель інтегрованих соціальних послуг в ОТГ: рівень людини	20						20
Модульний контроль 4	2						
Разом	30	2		6			20
<i>Модуль 4 «Модель інтегрованих соціальних послуг на рівні ОТГ: рівень системи»</i>							
Тема 1. Ресурси громади у сфері надання соціальних послуг	6	2		4			
Самостійна робота 5. Модель інтегрованих соціальних послуг на рівні ОТГ: рівень системи	15						15
Модульний контроль 5	2						
Разом	23	2		4			15
<i>Модуль 5 «Визначення пріоритетів та завдань соціальної сфери»</i>							
Тема 1. Інструмент для визначення пріоритетних заходів у соціальному секторі	6			6			
Самостійна робота 6. Визначення пріоритетів та завдань соціальної сфери	15						15
Модульний контроль 6	2						
Разом	23			6			15
<i>Модуль 6 «Моніторинг потреб населення у соціальних послугах»</i>							
Тема 1. Інструмент моніторингу потреб населення у соціальних послугах	8	2	4	2			
Самостійна робота 3. Визначення потреб громад у соціальних послугах	18						18
Модульний контроль 3	3						
Разом	29	2	4	2			18
Усього	165	10	8	26			108

1. Програма навчальної дисципліни «Практикум із організації системи соціальної підтримки населення в ОТГ»

Денна форма навчання

Модуль 1. Громада: фактори вразливості та критерії успішності

Лекція 1. Ресурси та фактори вразливості сім'ї в громаді.

Сім'я як динамічна система. Ресурси та захисні фактори сім'ї. Сім'я: об'єкт чи суб'єкт соціальної роботи? Які зовнішні фактори можуть впливати на сім'ю? Які внутрішні фактори можуть впливати на сім'ю? Яким чином ці фактори впливають на виконання батьками своїх батьківських обов'язків?

Основні поняття теми: дитина, громада, вразливі сім'ї, фахівець соціальної роботи, ресурси сім'ї, соціальна робота.

Рекомендовані джерела:

Основні: 1

Додаткові: 1, 4

Семінарське заняття 1. Забезпечення найкращих інтересів дитини в ОТГ: потреби та права дитини.

Практичне заняття 1-2. Сімейна структура ОТГ.

Модуль 2. Соціальна підтримка вразливих груп населення в ОТГ

Лекція 2. Вразливі групи населення: потреби та послуги.

Визначення основних вразливих груп населення та змісту поняття «потреби», визначення потреб вразливих груп та послуг, яких вони потребують. Методика оцінювання ситуації щодо вивчення потреб громади у соціальних послугах.

Основні поняття теми: дитина, громада, вразливі сім'ї, фахівець соціальної роботи, ресурси сім'ї, соціальна робота, потреби, соціальні послуги.

Рекомендовані джерела:

Основні: 2

Додаткові: 2, 3

Семінарське заняття 2. Вразливі групи населення: визначення потреб і послуг, яких вони потребують.

Практичне заняття 3-4. Методика вивчення потреб громади у соціальних послугах.

Модуль 3. Модель інтегрованих соціальних послуг в ОТГ: рівень людини

Лекція 3. Ведення випадку, алгоритм дій суб'єктів.

Запровадження інтегрованих соціальних послуг для людей в громаді. Роль фахівця із соціальної роботи, його функцій; використання технології ведення випадку «кейс менеджменту» під час роботи з сім'ями, дітьми, молоддю, людьми похилого віку. Ведення випадку, алгоритм дій суб'єктів, відповідно до складності випадку. Екстрений випадок: оцінка безпеки дитини та прийняття рішень в її найкращих інтересах.

Основні поняття теми: дитина, громада, вразливі сім'ї, фахівець соціальної роботи, ресурси сім'ї, соціальна робота, потреби, соціальні послуги.

Рекомендовані джерела:

Основні: 2

Додаткові: 1, 3

Практичне заняття 5. Запровадження інтегрованих соціальних послуг для людей в громаді.

Практичне заняття 6-7. Ведення випадку, алгоритм дій суб'єктів, відповідно до складності випадку.

Модуль 4. Модель інтегрованих соціальних послуг на рівні ОТГ: рівень системи

Лекція 4. Ресурси громади у сфері надання соціальних послуг.

Ресурсний потенціал громади, ідентифікація наявних ресурсів та забезпечення їх інтеграції. Матеріальні і нематеріальні об'єкти та/чи цінності, якими володіє громада або якими може розпоряджатися. ресурсний потенціал громади. Інтегровані послуги, процеси, технології та стратегія. Цінності, принципи, концептуальні засади надання послуг.

Основні поняття теми: дитина, громада, вразливі сім'ї, фахівець соціальної роботи, ресурси сім'ї, соціальна робота, потреби, соціальні послуги.

Рекомендовані джерела:

Основні: 2

Додаткові: 1, 3, 4

Практичне заняття 8-9. Моделі інтегрованих соціальних послуг на рівні системи.

Модуль 5. Визначення пріоритетів та завдань соціальної сфери

Практичне заняття 10. Визначення пріоритетів та завдань соціальної сфери.

Практичне заняття 11-12. Специфікація соціальних послуг відповідно до Державних стандартів.

Модуль 6. Моніторинг потреб населення у соціальних послугах

Лекція 5. Моніторинг та оцінка якості надання соціальних послуг.

Види моніторингу: моніторинг результатів; моніторинг процесу / діяльності; моніторинг дотримання стандартів; контекстний (ситуаційний) моніторинг; моніторинг бенефіціаріїв; фінансовий моніторинг; організаційний моніторинг.

Основні поняття теми: проект, програма, моніторинг, види моніторингу.

Рекомендовані джерела:

Основні: 2

Додаткові: 1, 3

Семінарське заняття 3-4. Моніторинг і оцінка як базові поняття з оцінювання.

Практичне заняття 13. Моніторинг потреб населення у соціальних послугах.

6.2. Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання.

Усі завдання виконуються в електронній версії навчальної дисципліни «Практикум із організації системи соціальної підтримки населення в ОТГ» на платформі <https://elearning.kubg.edu.ua/course/view.php?id=21348> та подаються на підсумковому занятті відповідного модуля.

денна форма навчання

Самостійна робота 1. Громада: фактори вразливості та критерії успішності.

1. Складіть опорну блок-схему до теоретичного матеріалу лекції 1.
2. Складіть термінологічний словник не менше 10 понять

Рекомендовані джерела:

Основні: 1, 2

Додаткові: 1, 3, 4

Самостійна робота 2. Соціальна підтримка вразливих груп населення в ОТГ.

1. Наведіть приклад ситуації щодо порушення прав певних вразливих категорій людей, нерівності у суспільстві та визначте шляхи об'єднання громади у допомозі вразливим групам населення.

Рекомендовані джерела:

Основні: 1, 2

Додаткові: 1, 3, 4

Самостійна робота 3. Модель інтегрованих соціальних послуг в ОТГ: рівень людини.

1. Обґрунтуйте роль груп самопомогі в організації соціальної роботи на рівні громади.

Рекомендовані джерела:

Основні: 1, 2

Додаткові: 1, 3, 4

Самостійна робота 4. Модель інтегрованих соціальних послуг на рівні ОТГ: рівень системи.

1. Поясніть, у чому відмінність між ресурсами соціальної роботи та ресурсами соціальної роботи в громаді?

2. Складіть і поясніть структурно-логічну схему теоретичних основ соціальної роботи в громаді.

Рекомендовані джерела:

Основні: 1, 2

Додаткові: 1, 3, 4

Самостійна робота 5. Визначення пріоритетів та завдань соціальної сфери.

1. Скласти 5 тестових завдань до модуля «Визначення пріоритетів та завдань соціальної сфери», з них: 1 - у закритій формі (одноваріантне), 1 - у закритій формі (багатоваріантне), 1 - відкрите запитання (відповідь текстом), 1 - на відповідність, 1 - на встановлення порядку виконання дій (операцій, етапів тощо).

Рекомендовані джерела:

Основні: 1, 2

Додаткові: 1, 3, 4

Самостійна робота 6. Моніторинг потреб населення у соціальних послугах.

1. Опрацюйте та розробіть довідник основних законодавчих, нормативно-правових актів відповідно до послуг та вразливих груп населення, які їх потребують (не менше 5 документів), створивши інформаційну таблицю.

Рекомендовані джерела:

Основні: 1, 2

Додаткові: 1, 3, 4

6.4. Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання.

Формою підсумкового контролю навчальної дисципліни є залік.

6.5. **Орієнтовний перелік питань для семестрового контролю – не передбачено навчальним планом.**

7. Навчально-методична картка навчальної дисципліни

Разом: 165 год., лекції – 10 год., семінарські заняття – 8 год., практичні заняття – 26 год., самостійна робота – 108 год., підсумковий контроль – 13 год.

Модулі	1		2		3			4		5			6			
Назва модуля	Громада: фактори вразливості та критерії успішності		Соціальна підтримка вразливих груп населення в ОТГ		Модель інтегрованих соціальних послуг в ОТГ: рівень людини			Модель інтегрованих соціальних послуг на рівні ОТГ: рівень системи		Визначення пріоритетів та завдань соціальної сфери			Моніторинг потреб населення у соціальних послугах			
Кількість балів за модуль	64		64		64			64		53			63			
Теми лекцій	Ресурси та фактори вразливості сім'ї в громаді (1 бал)		Вразливі групи населення: потреби та послуги (1 бал)		Ведення випадку, алгоритм дій суб'єктів (1 бал)			Ресурси громади у сфері надання соціальних послуг (1 бал)					Інструмент моніторингу потреб населення у соціальних послугах (1 бал)			
Теми семінарських занять	Забезпечення найкращих інтересів дитини в ОТГ: потреби та права дитини (11 балів)		Вразливі групи населення: визначення потреб і послуг, яких вони потребують (11 балів)										Моніторинг і оцінка як базові поняття з оцінювання (11 балів)		Моніторинг і оцінка як базові поняття з оцінювання (11 балів)	
Теми практичних занять	Сімейна структура ОТГ (11 балів)	ОТГ (11 балів)	Методика вивчення потреб громади у соціальних послугах (11 балів)	Методика вивчення потреб громади у соціальних послугах (11 балів)	Запровадження інтегрованих соціальних послуг для людей в громаді (11 балів)	Ведення випадку, алгоритм дій суб'єктів, відповідно до складності випадку (11 балів)	Ведення випадку, алгоритм дій суб'єктів, відповідно до складності випадку (11 балів)	Моделі інтегрованих соціальних послуг на рівні системи (11 балів)	Моделі інтегрованих соціальних послуг на рівні системи (11 балів)	Визначення пріоритетів та завдань соціальної сфери (11 балів)	Специфікація соціальних послуг відповідно до Державних стандартів (11 балів)	Специфікація соціальних послуг відповідно до Державних стандартів (11 балів)	Моніторинг потреб населення у соціальних послугах (11 балів)			
Самостійна робота	5 балів		5 балів		5 балів			5 балів		5 балів			5 балів			
Види поточного контролю	МКР 1 (25 балів)		МКР 2 (25 балів)		МКР 3 (25 балів)			МКР 4 (25 балів)		МКР 5 (25 балів)			МКР 6 (25 балів)			
Підсумковий контроль	Залік															
Розрахунок	100 балів – семестр, 372:100=3,72, Студент набрав <u>А</u> балів, Розрахунок: А: 3,72= _____ загальна сума балів															

6. Контроль навчальних досягнень

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів

Вид діяльності студента	Максимальна к-сть балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3		Модуль 4		Модуль 5		Модуль 6	
		кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів
Відвідування лекцій	1	1	1	1	1	1	1	1	1			1	1
Відвідування практичних занять	1	2	2	2	2	3	3	2	2			1	1
Робота на практичному занятті	10	2	20	2	20	3	30	2	20	3	30	1	10
Відвідування семінарських занять	1	1	1	1	1							2	2
Робота на семінарському занятті	10	1	10	1	10	1	10					2	20
Виконання завдань для самостійної роботи	5	1	5	1	5	1	5	1	5	1	5	1	5
Виконання модульної роботи	25	1	25	1	25	1	25	1	25	1	25	1	25
Розрахунок коефіцієнта: $372:100=3,72$. Студент набрав X балів; Розрахунок: $X: 3,72=$ загальна кількість балів													

8. Рекомендовані джерела

Основна:

1. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми : посіб. у 2-х ч.; Ч. 1. Сучасні орієнтири та ключові технології / З. П. Кияниця, Ж. В. Петрочко. – К. : ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. – 256 с..

2. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми: посіб. у 2-х ч.; Ч. 2 (Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми) / А. В. Аносова, О. В. Безпалько, Т. П. Цюман та ін. / За заг. ред.: Т. В. Журавель, З. П. Кияниці. – К. : ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. – 352 с..

Додаткова:

1. Гуляєва Л., Головка Я., Філь Г., Семигіна Т. Молодь з інвалідністю і соціальні медіа: державна політика, проектна діяльність, інклюзія. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2021. 144 с.

2. Борщевський В. В. Потенціал розвитку і перспективи відродження сільських територій в умовах сучасних реформ: науково-аналітична доповідь. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України». Львів, 2017. 44 с.

3. Кучер Г. М. Інновації соціальної роботи в громаді із сім'ями, що опинилися у складних життєвих обставинах. Педагогічні науки: збірник наукових праць. Вип. 82, том 2, 2018. С. 207–212.

4. Особливості надання медичних та соціальних послуг для вразливих категорій населення з використанням гендерно-чутливого підходу: Навч. посіб. / Ярошенко А.О., Варбан М.Ю., Шульга Л.О. та ін.; за заг. ред. Ярошенко А.О. – К.: МБФ «Альянс громадського здоров'я», 2017. 112 с.

5. Соціальна робота у громадах: методичні рекомендації до самостійної роботи / уклад. Т. В. Петренко. – К. : НАУ, 2013. 52 с.

6. Додаткові ресурси (за наявності)

Електронний курс на сайті:

<https://elearning.kubg.edu.ua/course/view.php?id=21348>